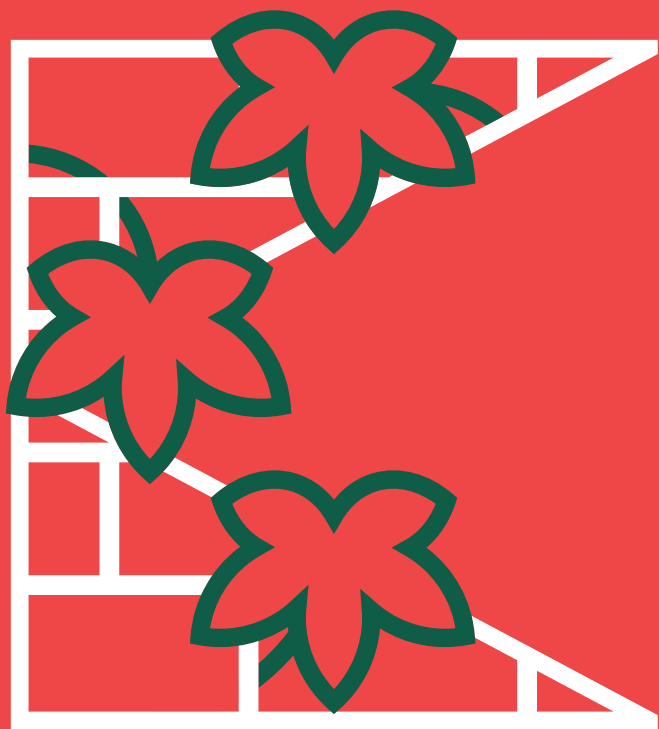

Molio kelias

Kaunas ir Kauno rajonas –
Europos kultūros
sostinė 2022

Projektas
Šiuolaikinės seniūnijos

Rokai

Projektas „Molio kelias“

Jau ne vieną dešimtmetį aktyviai gvildinamas Rokų tapatybės klausimas. Vietos identiteto paieškos ypač suintensyvėjo XX a. pabaigoje, kai 1996 m. Rokai oficialiai suskaldyti į dvi dalis: miestiškąją ir kaimiškąją. Pastaraisiais metais šis klausimas tapo itin aktualus ir reikšmingas visai bendruomenei. Diskusijų, nuomonių dėl vietos tapatybės yra labai įvairių, tačiau vieningai prieinama prie išvados, kad Rokai jau nuo seno visoje Lietuvoje garsėja moliu bei keramika. Itin svarbu ne tik atrasti vietos tapatybę, bet ir turtinga istorija sudominti skirtingo amžiaus Rokų gyventojus.

2022 m. Kaunas ir Kauno rajonas taps Europos kultūros sostine, todėl jau nuo 2018 m. „Kaunas 2022“ komanda kvietė tapti kultūrinio vyksmo bei projekto „Šiuolaikinės seniūnijos“ dalimi. 2019 m. Rokai tapo vienu iš nugalėtojų ir buvo paskelbti šiuolaikine seniūnija. Tiek Rokų, tiek Panemunės seniūnijoje įsikūrusios institucijos, gyventojai tapo projekto „Molio kelias“ dalyviais. Kelionę „Molio keliu“ sudaro kelios dalys: keramikos edukacijos skirtingose vietovėse, edukacinės ekskursijos po apylinkes ir baigiamasis renginys. „Molio kelias“ ne tik orientuotas į skirtingus Rokų gyventojų poreikius, siejasi su molio

/ keramikos pažinimu, bet svarbiausias tikslas – bendruomeniškumo ugdymas.

Šiame leidinyje pristatoma viena iš mūsų projekto „Molio kelias“ dalių – edukacinės ekskursijos po Rokų apylinkes, į kurias leidomės su puikiai vietovę pažįstančiomis gidėmis: Rokų gimnazijos lietuvių kalbos mokytoja Vanda Mažeikiene ir ilgamete Rokų gyventoja, Rokų keramikos vyr. inžinierė Eleonora Čepulienė. Tikimės, kad šis žemėlapis padės prisiminti, atrasti ar susipažinti su žinomiausiais Rokų apylinkių objektais. Savo kelionę kviečiame praturtinti gilesniu molio pažinimu ir pasinerti į molio improvizacijas, su kuriomis supažindins projekto „Molio kelias“ keramikė leva Bertašiūtė-Grosbaha.

Pasinerkime į nuostabią kelionę ir prisiminkime, atraskime Rokų apylinkėse slypinčius stebuklus...

**Samylų kultūros centro Rokų
laisvalaikio salės kultūrinių
renginių organizatorė Justė
Vasilionytė-Stašaitienė**

Molis, daugiau ar mažiau, dengia beveik visą žemės paviršių. Netgi išnykus žmonijai, molis niekur nedings – jis liks ten kur buvęs. Naujausiais duomenimis „Curiosity“ marsaeigis iškasė molį ir Marse. Mokslininkai kol kas dar tik sprendžia, ką tai galėtų reikšti, tačiau faktas aiškus – molio yra ne tik Žemėje.

Trumpai apie molį – įstabią medžiagą

Molis kažkada buvo akmuo. Prieš milijardus metų, žemę dengiančiai magmai pamažu vėstant, pastaroji kristalizavosi ir sukietėjo, virsdama akmenimi, daugiausia granitu. Bėgant laikui granitą veikė lietus, sniegas, vėjas, saulė ir ledynų judėjimas. Karštomis vasaromis granitas išsiplėsdavo, šaltomis žiemomis – susitraukdavo. Šlapdriba ir kruša atakavo kietą paviršių, o potvyniai nuolatos jį skalavo. Prabėgus milijonams metų, veikiamas korozijos ir cheminių rūgščių, granitas ėmė dalintis – iš pradžių jį feldšpatinius mineralus, iš kurių vėliau susidarė tokie mineralai, kaip silicis, kalcis, kalis ir soda, vėliau, vandens molekulėms pakeitus atsilaisvinusius mineralus, granitas virto moliu.

Molis – kasdienio mūsų gyvenimo dalis. Mes valgome iš molinių indų, sėdime ant tualetinių puodų, pagamintų iš molio, pasirodo, net blizgūs žurnalų viršeliai savo sudėtyje turi molio! Ir vis dėlto retai kas susimąsto apie pačią medžiagą, apie pojūtį liečiant, apie virsmus, vykstančius dirbant su ja bei atiduodant ją ugnies šėlsmui.

Molis, kaip ir jo gaminiai, skirstomas į grupes pagal degimo temperatūrą. Pirmiausia, istoriškai dažniausiai sutinkamas raudonas molis (angl. „earthenware“) – žemos degimo temperatūros (600–1100°C) medžiaga.

Žemos degimo temperatūros molis išdeguo tinkamoje temperatūroje lieka porėtas – praleidžia vandenį. Tačiau galima kiekvienam moliui skirtinga aukščiausia temperatūra, kurioje išdeguo gaminį gaunama sukepusi, neporėta, vandens nebepraleidžianti šukė, jos paviršius įgauna blizgesį. Tačiau temperatūros intervalas yra labai mažas, ją pakėlus per aukštai, molio gaminys deformuojasi ir galiausiai, tiesiogine to žodžio prasme, išsilydo. Sukepusi molio šukė vadinama klinkeriu.

Raudono molio apibrėžimas, vartojamas lietuvių kalboje šnekant apie žemos degimo temperatūros molius, iš tiesų neatitinka tikrovės. Toks molis gali būti anaip tol ne tik raudonas, bet ir baltas, pilkas ar net juodas. Vartoti vieną žodį – „molis“ – irgi nėra visai teisinga, nes molis (angl. „clay“) apima ir akmens mases bei porcelianus.

Tiek degtas, tiek ir nedegtas molis turėjo labai didelę reikšmę kylant civilizacijoms. Jis suteikė žmogui prieglobstį – pradedant mažomis, moliu drėbtomis lūšnelėmis Akmens amžiuje ir baigiant daugiaaukščiais pastatais, rėžiančiais šiuolaikinę pandangę. Tradicija statyti molinius namus vėl atgimsta – naudojant nedegtą molį kartu su šiaudais namo sienoms statyti, tinkuojant interjerą, plūkiant aslą. Moliu valomas net cheminėmis medžiagomis užterštas vanduo, jis yra kosmetikos priemonių sudėtyje. Nedegto molio panaudojimas labai platus.

„Molio kelią“ galima pradėti nuo Didžiojo skardžio, esančio prie Rokų gimnazijos. Jo vieno pakanka atverti akis svaiginančiam grožiui. Seniau buvęs status kaip siena šlaitas atveria plačią Jiesios giraičių panoramą, upės vingį, tarsi pridengtą alksnių prijuoste.

1. Pirma stotelė. Jiesios skardžiai veda mamutų molio keliu

Jiesia, anksčiau buvusi srauni ir vandeninga upė, dabar ramiai šukuoja ilgus žolių plaukus. Sekli dabar Jiesia, jos kadaise tyrus ir greitus vandenį su-siurbė žuvininkystės ūkių tvenkiniai. Nepaplauktų tokia Jiesia bernardinų vienuolių plaustai, kadaise plukdę į Kauno senamiestį plytas ir čerpes bernardinų vienuolynui ir švento Jurgio bažnyčiai.

Skardžio apačia atveria visai kitokį slankio grožį. Išvystame nuostabius įvairiaspalvius žemės, molio, smėlio nuošliaužų klotus. Ramybe ir jėga pulsuoja žemės gelmės. Pats skardis atrodo lyg milžino prapjautas tortas. Atsidūrę 40 metrų po žeme, pajuntame gydančią skardžių jėgą, kurią pirmasis užfiksavo gamtininkas, profesorius Ričardas Kazlauskas. Ką slepia savyje molio skardžiai? Daug ką. Štai Jurgis Katkevičius, vaikščiodamas pajiesiais,

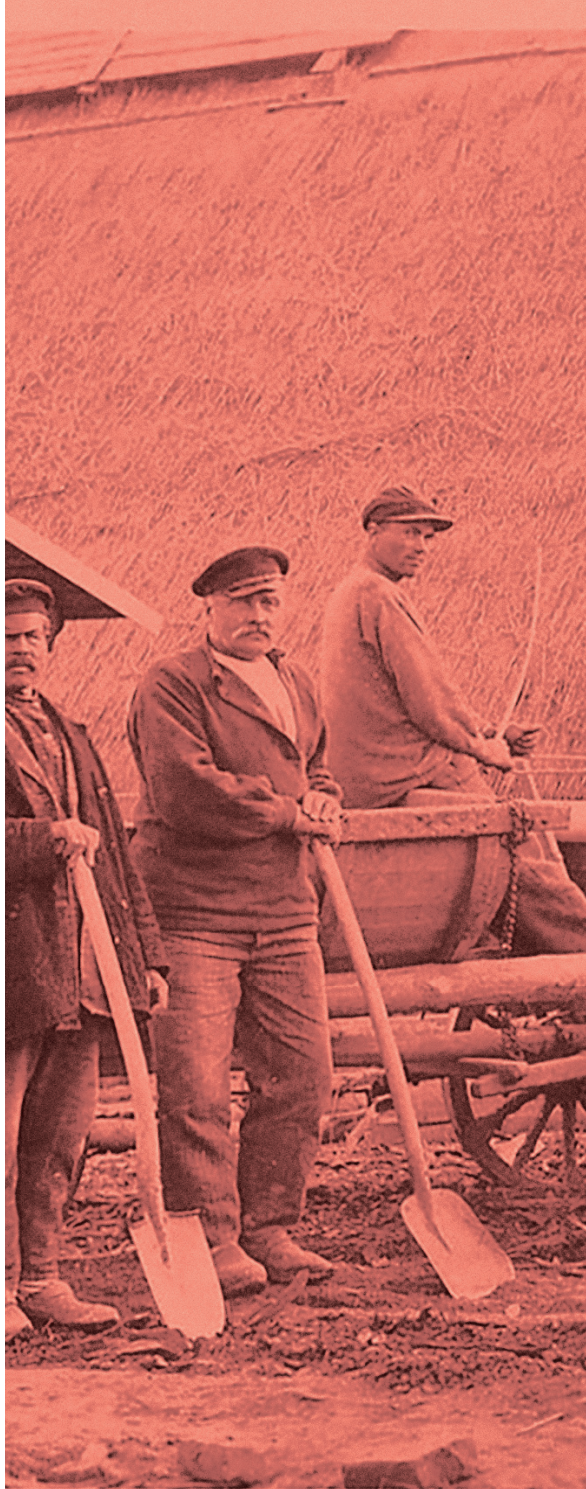
rado mamuto iltį, kuri dabar eksponuojama Kaune, Tado Ivanausko zoologijos muziejuje. Dailininkas Petras Šaltys čia rado akmens kirvuką, saugomą gimnazijos muziejuje. Pavasarį, upei vis paplaunant skardžius, iš molio pabyra fosilijų – suakmenėjusių bičių korių, žuvų, vabalų liekanų. Kokių dar netikėtų radinių pasiūlys slankiai, veik kasdien keičiantys savo pavidalą? Molis puikiai viską užkonservuoja ir išsaugo tol, kol išdykėliškos vandens čirukšlės jį pradeda judinti, perkurti.

Jeigu kelionę pradėtume nuo Jiesios žiočių, visą kelią iki pat Rokų gimnazijos grožėtumės vis kitokiais skardžiais, jų vaizdingomis formomis ir spalvingais sluoksniais, su vis kitokių atspalvių moliu. Tokių skardžių rastume per 20. Iš Jiesios skardžių galima perskaityti 70 milijonų metų Lietuvos geologinės praeities istoriją. Ją perskaitė iš Rokų kilęs mokslininkas, geologas Liudas Furmonavičius. Jis ištyrė, kad Jiesia įsigrauzusi į kvartero periodo uolienas nuo 30 iki 40 metrų, kad molingi Jiesios skardžiai mena ledynmečius.

2. Antra stotelė. Rokų gatvės pasakoja apie molį

Rokų ryšį su moliu liudija ir Linksmės kalne prasidedančio Moliakelio bei už Rokelių, perbridus Sėmeną, esančio kalnelio – Moliakalnio pavadinimai.

Visas Linksmės kalnas ir laukai aplink jį – vienas šlynas. Kai gatvėms skyrė pavadinimus, pagrindinė Linksmės gatvė taikliai buvo pavadinta Molyno gatve. Per tą šlyną nuo Linksmės kalno papėdės iki pat Rokų keramikos ėjo pats tiesiausias kelias į Panemunę, kurį nežioplinėdamas galėjai nueiti per 10 minučių. Šį kelią vietiniai gyventojai vadino Moliakeliu. Kai į Rokus dar nevažinėjo autobusai, žmonės namus pasiekdavo Moliakeliu. Rokus prijungus prie miesto, Molio gatvės pavadinimas pakeistas į Rokakiemio gatvę, o Molyno gatvės – į Moliakelio. Tai buvo toliaregiškas sprendimas, nes Moliakelio pavadinimas jau būtų išnykęs, kadangi dabar tuo artimiausiu keliu naudotis neįmanoma – ant Moliakelio nutiesta vairavimo aikštelė.

Rokų keramikos gyvenvietės specifika atskleidė ne tik Molio gatvės pavadinimas. Dar buvo Drenažo gatvė, dabar pakeista į Rokų gatvę. Keramikos gatvė, tapusi Bernardinų plytinės gatve. Bernardinų plytinės ir Moliakelio gatvės šiuo metu vienintelės liudija, kad Rokai – molio kraštas.

3. Trečia stotelė. Seniausia pa- kaunės gamykla - molio kelio istorija

Kaip iš molio gimsta stebuklai, galima pamatyti tik plytinėje. Čia gyvai sekama visa molio kelio istorija. Tas procesas šimtus metų buvo panašus, keitėsi tik technologijos.

3.1. Molio kelias į dangų

Iš visų Kauno vietų tarpukariu buvo matomas aukštas Rokų keramikos gamyklos kaminas. Jis tarsi skendo debesyse ir buvo panašus į raudonų plytų kelią, nutiestą į dangų. Po Antrojo pasaulinio karo jis apgriautas ir neatstatytas – nuspręsta jį visai nugriauti.

Po Pirmojo pasaulinio karo plytinės savininkai žydai Trivaksas, Aranovskis, Fainbergas pasirūpino, kad degimo krosnies raudonų plytų kaminas būtų itin aukštas ir matytųsi iš visų Kauno vietų (puikiausias šių dienų reklamos pakaitalas). Per Antrąjį pasaulinį karą kaminas buvo apgriautas, o vėliau nuverstas.

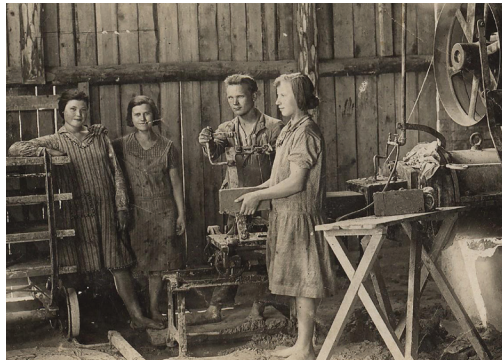
Prano Katkevičiaus, gimusio 1884 m. Rokuose, liudijimu, kai statė dabartinę Rokų plytinę, jo tėvas Ignas Katkevičius jau buvo suaugęs. Jis pasakojęs, kad plytinę iš valstiečio Bernardo Monasevičiaus nusipirkę Frandzeliavos dvaro savininkai žydai Icikas Frankas ir Girša Brechšteinas. 1909–1913 m. Rokų plytinė minima carinės Rusijos imperijos gamyklų sąrašuose kaip veikianči nuo 1883 m. Tuo metu dirbo 25 darbininkai ir gamino plytų už 12 tūkst. rublių (apie 1 mln. plytų). Rokų plytinė, kaip ir kitos plytinės, esančios aplink Kauną, gamino plytas Kauno tvirtovės fortų ir baterijų statybai. Giršos Brechšteino ir Iciko Franko plytinės plytos buvo žymimos inicialiais „БФ“. Panemunės ir Šančių karėvinės statytos iš Rokų plytinės plytų. Per Pirmąjį pasaulinį karą plytinė sudeginta.

Plytinės atstatymui susikūrė akcinė bendrovė, kurios savininkai buvo Leiba ir Chana Trivaksai, Genochas Aranovskis ir Abelis Fainbergas. Plytinėje gamino plytas, čerpes, drenažo vamzdžius, tuščiavidurius blokus. 1929 m. pastatyta pirmoji žiedinė

Darbininkai krauna produkciją, 1929 m.

krosnis, kuri veikė 39 metus, akmenimis nugrįstas kelias iš plytinės iki Kauno-Prienų plento, pastatytos džiovyklos plytoms ir čerpėms. Molį iš pradžių maišė duobėse, apie 1935 m. įsigijo presą ir vidaus degimo variklį. Iš preso einančias plytas moterys pjaustydavo rankomis. Plytas į džiovyklas pradėjo vežti bėgiais vagonėliuose. Džiovindavo tik džiovyklose. Kai įsigijo presą, moliui kasti įrengė motorinį bagarą, kuriuo dirbo Vitkauskas. Buvo nutiestas geležinkelukas iki Rokelių moliui parvežti. Arklys traukdavo du vagonėlius. 1938 m. pastatė transformatorių. Tada įvedė elektrą. Smetonos laikais su vienu arkliu darbininkas uždirbdavo 15–20 litų per dieną. Darbams vadovavo vedėjas Maksas Apčinskis ir jo padėjėja žydaitė, kuri vesdavo apskaitą. Darbininkai dirbdavo po 12 valandų. Atlyginimus mokėdavo kas dvi savaites patys savininkai. Produkcija buvo labai paklausė: visada visas plytas ir čerpes išpirkdavo. Gaminius ženklindavo inicialiais „TAF“ (savininkų pavardžių pirmosios raidės).

Iš preso einančias plytas moterys pjaustydavo rankomis, 1935 m.

1936 m. Kaune, Vileišio aikštėje, vyko visos Lietuvos statybinių medžiagų paroda, kurioje buvo eksponuojamos ir Rokų plytos. Jos buvo pripažintos geriausiomis, ir gamintojai apdovanoti 300 Lt premija. Rokų plytinė dirbo ir Antrojo pasaulinio karo metu. Tarpukariu ji vadinosi Frandzeliavos plytine. Galbūt todėl, kad jos savininkai gyveno Frandzeliavoje. Tą patvirtina ir užrašai ant tarpukario nuotraukų.

3.2. Molis Valdovų rūmams

1940 m. plytinė buvo nacionalizuota. Pirmasis direktorius iki vokiečių okupacijos buvo tos pačios plytinės darbininkas, komisaras Griškevičius. Darbas nebuvo nutrauktas, rubliais mokėjo netgi šiek tiek didesnę atlyginimą, nors dirbdavo jau tik po 8 val. Prie vokiečių direktoriumi buvo V. Abraitis. Po karo direktoriai dažnokai keitėsi. 12 metų išdirbo direktorius A. Zubauskas su vyr. inžiniere J. Ramoniene, 9 metus – E. Janavičius. Direktorius A. Baltrušaitis dirbo nuo 1978 m., vyr. inžinierė

E. Čepulienė – 1969 m. Nuo 1957 m. plytinė pradėjo dirbti trimis pamainomis be pertraukų – ištikus metus ir specializavosi gaminti drenažo vamzdžius. Jie buvo eksportuojami į Suomiją, Švediją, Norvegiją, Čekoslovakiją, Lenkiją. 1960–1968 m. inžinierius J. Boruta vykdė gamyklos rekonstrukciją. Sunkesni metai buvo po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo – žiemomis pradėta stabdyti gamyba. Nuo 1991 m. pasikeitus ūkio politikai drenažo vamzdžių paklausa sumažėjo.

1992 m. gamykla privatizuota ir tapo AB „Rokų keramika“. Esama gamybos technologija buvo pritaikyta plytų ir įvairių blokų gamybai. 1994 m. pradėti gaminti sienų blokai „Keraporas“. Rokų keraminius sienų blokus Lietuvos pramoninių konfederacija pripažino geriausiu 1997 metų gaminiu šalyje, dar labiau sustiprino statybinių pasitikėjimą Rokų keramika.

Rokų plytinės veikla puikiai pristatyta specialiuose leidiniuose, skirtuose gamyklos 100 ir 400 metų jubiliejams (ruošė inžinierė E. Čepulienė ir A. Skrinšienė), sukurtas filmas.

2003 m. įmonė tapo UAB „Rokų keramika“. Jos savininkai – Simonas Vytis Anužis, Pranas Krištopaitis ir 70 smulkių akcininkų. Direktorė Violeta Čėsnienė. Dirbo 130 žmonių, gamino 24 mln. sąlyginių plytų per metus. Darbo sezonas – 10 mėnesių. 2019 m., atlaikiusi karus, sovietmetį, blokadą ir visas kitas negandas, Nepriklausomoje Lietuvoje Rokų plytinė baigė savo molio kelią – bankrutavo .

4. Ketvirta stotelė. Vienintelis Lietuvoje molio (keramikos) muziejus

Bankrutavus Rokų plytinei, iškilo realus pavojus ir vieninteliam Lietuvoje keramikos muziejui, ir žiedinei degimo krosniai, išlikusiai vienintelei Lietuvoje. Ilgametės inžinierės, kraštotyrininkės, muziejaus įkūrėjos Eleonora Čepulienė ir Aldona Skrinskienė dėl to itin susirūpinusios.

A. Skrinskienė teigia: „Žiedinę krosnį reikėtų įteisinti kaip technikos paveldo objektą. Kas to imsis? Kada? Rokuose turėtume valstybinės reikšmės technikos paveldo objektą su muziejumi, posėdžių sale, kavine... Objektas būtų lankomas turistų ir Rokams teiktų ne tik garbę, bet ir naudą“. Inžinierė A. Skrinskienė pasakoja: „Vizija steigti keramikos muziejų atsirado 1980 metais. Tada turėjo būti įgyvendinta trečioji Rokų keramikos gamyklos rekonstrukcija, pastatytos dar dvi tunelinės krosnys ir nugriauta žiedinė krosnis. Žiedinė krosnis yra unikalus technologinis statinys ir jų Lietuvoje buvo likę nedaug. Kad būtų išsaugotas unikalus statinys, kilo mintis krosnyje įrengti statybinės keramikos muziejų. Rekonstrukcija liko neįvykdyta, žiedinės krosnies nugriovimas atidėtas, muziejaus vizija liko dar ilgam gyva, ko

gero, iki šiol teberusenanti. Apie muziejaus įkūrimą nenaudojamoje žiedinėje krosnyje pradėta kalbėti Lietuvos nepriklausomybės pradžioje, bet, negavus tam reikalui lėšų, iniciatyva užgeso. Pradėjus kalbėti apie muziejų, gamyklos kraštotyrininkai ėmė domėtis eksponatais. Gamyklos statybininkų brigados įėgomis, vadovaujant inžinieriui J. Borutai, buvo įruošti stendai, išdėstytos spintelės ir įruošta pirmoji muziejaus ekspozicija. Prasidėjus atgimimui, 1989 m. vasario 16 d. proga muziejuje įvyko pirmasis renginys – spaudos, išleistos iki 1940 m., paroda (...) Lietuvos nepriklausomybės pradžioje, prasidėjus ekonominiams sunkumams, prireikus patalpų nuomininkams norvegams, muziejų reikėjo jiems užleisti, eksponatus sunešti į vieną mažutį kambarį ir padėti neribotam laikui. Pačią seniausią rankų darbo plytą, kraštotyrininkų parneštą iš Vingytės dvaro griuvėsių, pastebėjo restauratoriai. Ištyrus plytą, paaiškėjo, kad ji pagaminta iš Rokuose esančio molio ir priklausė Bernardinų vienuolynui. Tada buvo atkurta Rokų keramikos gamyklos metrika. 2005 m. vėl atsirado tinkamos patalpos muziejui. Tai vizualinė gamyklos istorija visomis prasmėmis: surinkti gaminių pavyzdžiai, saugomi istoriniai dokumentai, eksponuojami buvusios technikos pavyzdžiai nuotraukose ir natūroje, nuotraukos, techniniai brėžiniai, net sovietinių laikų atributika ir apdovanojimai.

Tai vizualinė gamyklos istorija visomis prasmėmis: surinkti gaminių pavyzdžiai, saugomi istoriniai dokumentai, eksponuojami buvusios technikos pavyzdžiai nuotraukose ir natūroje, nuotraukos, techniniai brėžiniai.

1935 m. plytas į džiovyklas pradėjo vežti bėgais vagonėliuose.

5. Penkta stotelė.

Karjerai — molio lobynai

Molį Rokų keramikos gamykla seniau kasdavo pačiuose Rokuose. Buvę dideli bagarai jau seniai užversti ir dabar toje vietoje (Naujojoje gatvėje) pastatyti garažai.

Vėliau siauruku molį veždavo iš Rokelių. Dalis Rokelių karjerų, taip vadinamų bagarų, dar išlikę. Nuo Rokų keramikos gamyklos iki Rokelių buvo nutiesti bėgiai ir jais iš pradžių arkliais, vėliau garvežiu su liorėmis (specialiais vagonėliais) veždavo molį.

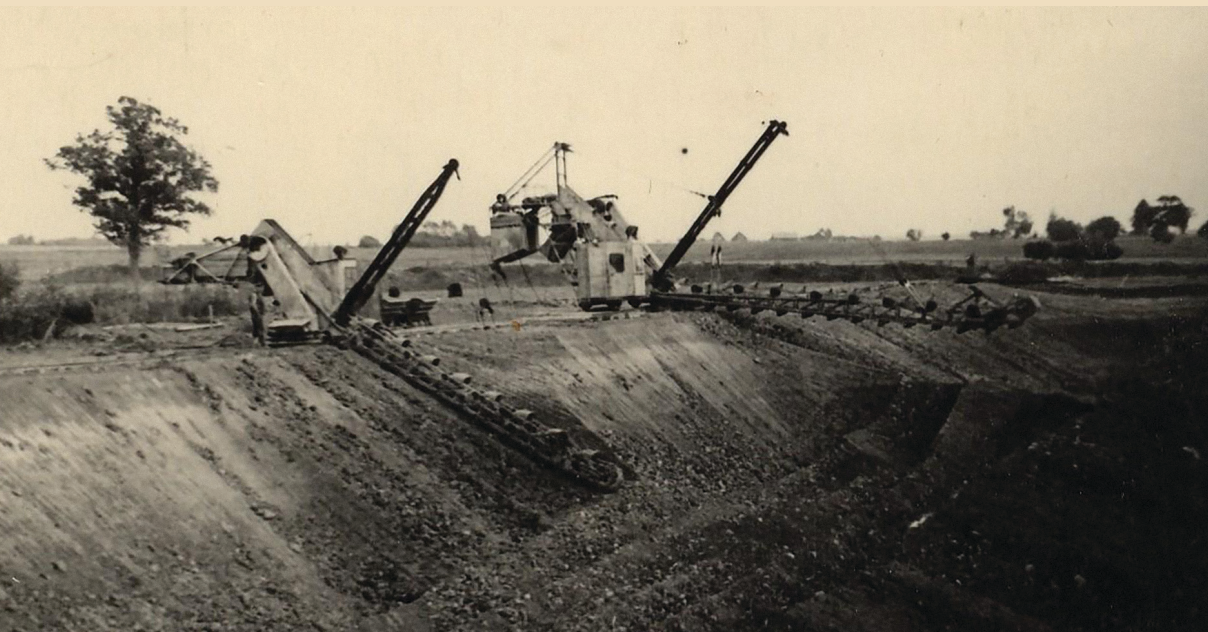
Geležinkelio pylimo pėdsakai dar išlikę Rokakiemio gatvėje, tarp 10 ir 12 namų sklypų.

Molio karjerai dabar yra jau mirusiame Kairiūkščių kaime. Jis ribojosi su Raželių mišku šiaurėje, o su Girininkais – pietryčiuose. Kairiūkščiuose iškasamas labai geras molis, be kalkių, todėl iš jo degami gaminiai netrūkinėja. Reikia paminėti, kad čia kasti molį reikia labai atidžiai, nes nuo Antrojo pasaulinio karo yra užsilikusių bombų. Viena jų buvo atkasta semiant molį. Atstumamas nuo karjerų iki Rokų plytinės – 12 kilometrų. Iš Kairiūkščių molio karjerų žaliava į Rokų keramikos gamyklą vežama sunkvežimiais.

Molio karjerų likę ir prieš Raželių mišką, ir už Raželių miško. Dabar ten puikios maudynių vietos.

Rokų bagaras, buvusi populiari maudynių, skalbimo vieta.

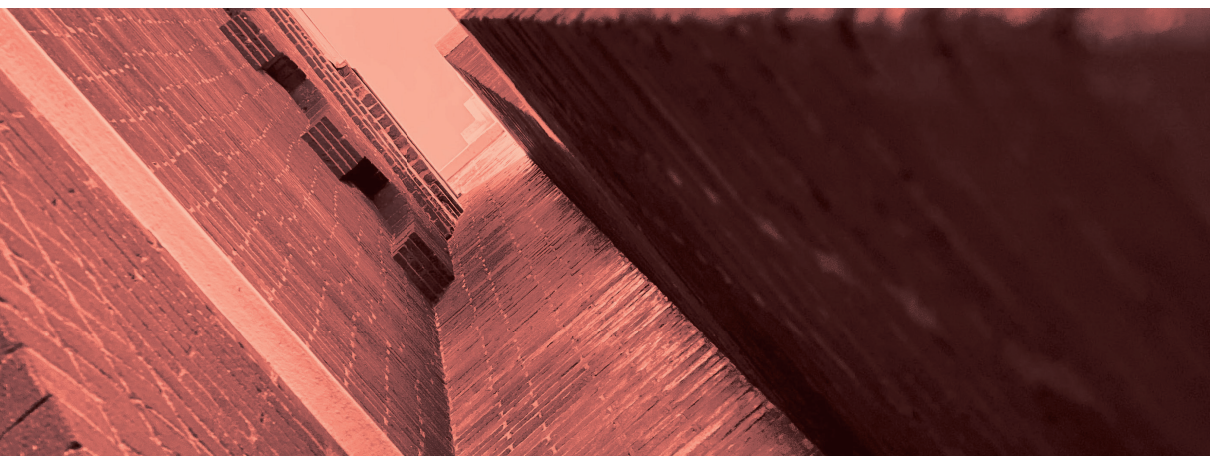
6. Šešta stotelė.

Bernardinų vienuolių molio kelias į Kauno senamiestį

Pavytės kaime, netoli Vyčiaus upelio, vinguriuojančio į Jiesią, yra Plytkalnis, kur nuo seno žmonės mena buvus galybę plytų dužėnų. Iš kur jos atsiradusios, niekas negalėjo paaiškinti. Manoma, kad tai bernardinų vienuolių plytinės liekanos.

Istorikų patvirtinta, kad 1603 m. Rokuose veikė bernardinų vienuolyno plytinė, iš kurios plytų pastatyta šv. Jurgio bažnyčia ir vienuolyno rūmai Kaune, šiuos faktus patvirtina 1639 m. LDK kanclerio Alberto Stanislovo Radvilos dovanojimo raštas bernardinų vienuoliams, patvirtintas karaliaus Vladislavo IV. Jame skelbiama, kad už mylios (mylia – 7,467 km.) nuo Kauno,

Rokakiemio kaime, 1603 m. vienuoliams buvęs skirtas gabalas žemės, „kad ten būtų gaminamos ir degamos plytos bei čerpės“ ir papildomai dovanojama žemių – tai Rudbalės lanka už Rokakiemio. Iš Rokakiemio į Kauną plytas gabenti turėję būti labai patogų: Jiesios upe plaustais per Nemuną – pats trumpiausias kelias. Po 1830–1831 m. sukilimo caro administracija uždarė bernardinų vienuolyną ir plytinę, o žemes Rokuose atėmė. Seneliai pasakojo, kad priešais Pajiesio dvarą, ant kalno, stovėjo vienuolynas ir bažnytelė, bet kai caro valdžia tiesė 1861 m. pradėjusį veikti geležinkelį, buvo įsakyta vienuolyną ir bažnytelę panaikinti. Dar iki sovietinių laikų pajiesyje buvo išlikę skliautuoti rūšiai, manoma, kad vienuolių, bet pradėjus dalinti sklypus kolektyviniams sodams, viskas buvo suldyta su žeme.

7. Septinta stotelė. Fortai

III ir IV fortai mena 1882–1890 metus, kai buvo fortifikuojamas Kaunas. Aukščiausioje Jiesios slėnio prakaso pusėje, kuris atsirado tiesiant 1861 m. atidarytą geležinkelį, įrengtas III-iasis fortas ir III-ioji baterija. Jos likučiai išlikę ir šiandien. III-iasis fortas, esantis Titnago gatvės gale, visuomenininko Ovidijaus Jurkšos dėka puikiai sutvarkytas. O Jurkšos iniciatyva atsigavo ir IV fortas. Šis visuomenininkas veda puikias ekskursijas po Kauno fortus, organizuoja dienos dviračių žygius po visus Kauno fortus.

IV-ajį fortą statė daugiausia iš čia pat, laikinose vietinėse Frandzeliavos kaimo plytinėse, išdegtų plytų: tą liudija ir ant kai kurių plytų išlikę užrašai: „Φ1, Φ3, Φ4“... Jie žymi degimo vietą. Plytų vežta ir iš Rokų gyventojų Kazimiero Gustaičio, Alfonso Starkevičiaus nuosavų plytinių, iš Frandzeliavos dvaro plytinių. Fortą labai skubėjo statyti. Pastatę visą apšodino greičiausiai augančiais ir geriausiai maskuojančiais medžiais – topoliais. Fortą pašventino popas, buvo atvažiuavęs net pats caras.

Kūrybinė užduotis: Improvizacijos su šlapiu moliu (molio šlikeriu)

Į iškastą molį įpylus vandens ir gerai sumaišius, gaunama skysta molio masė – šlikeris. Priklausomai nuo kasimo vietos, jis gali būti skirtingų atspalvių.

Geriausiai šiam darbui tinka akvarelinis popierius (kuo didesnis formatas), taip pat reikalingi teptukai.

Pirmas būdas:

Telieka merkti teptukus į atskiestą molį ir tapyti paveikslus. Galima improvizuoti – tapyti su tirštesne ar skystesne molio mase (atitinkamai mažiau ar daugiau skiedžiant vandeniu). Galima tapyti rankomis, kojomis, nosimi ir kt., kūrybiškai pažiūrėti į kūrybinį procesą.

Antras būdas:

Nutepti teptukais kartono lakštą, susirasti aplinkoje esantį pagaliuką ir išraižyti norimą piešinį.

Geriausia visą veiklą atlikti prie vieno iš Roku karjerų, kur tikrai rasite molio.

Kūrybinė užduotis: Molio improvizacijos: dubenėlio ir puodelio lipdymas

Prieš pradėdant lipdyti reikia gerai išminkyti molį, ypač jeigu jis iškastas (neparuoštas naudojimui). Minkoma ant nelakuotos medinės lentelės.

Prieš pradėdant lipdyti svarbu atkreipti dėmesį į keletą dalykų:

1. Rankomis lipdomas molis greitai džiūsta, todėl rekomenduojama labai ilgai neužtrukti;
2. Pradėkite nuo nedidelių daiktų lipdymo, vėliau, įgavę patirties, imkitės didesnių;
3. Vienas didžiausių kliuvinių lipdant – ilgi nagai, todėl teks pasirinkti – jie arba lipdymas;
4. Lipdymo technikos neįmanoma perprasti skaitant instrukcijas! Jos gali būti naudojamos, kaip pagalbinė priemonė, bet įgūdžiai įgaunami tik praktikuojantis.

Pasigaminkite Rokų molio indą:

Svarbu: lipdant puodelį didesnis spaudimas daromas iš išorės į viršų, tačiau norint išgauti dubenėlio formą – labiau spaudžiama į išorę ir į viršų, taip atveriant formą.

1. Pasidaryti kiek įmanoma taisyklingesnės formos rutulį (iš nedidelio kiekio molio), telpantį į delną

2. Laikant jį viename delne, kitos rankos nykščiu spausti duobutę, bespaudžiant, sukti rutulį ratu ir vis gilinti kiaurymę, kol lieka apie centimetras iki laikanočiojo delno (jame jaučiate spaudimą).

3. Pakeičiama lipdančiosios rankos padėtis – nykštys dabar išorėje, o likusieji pirštai spaudžia sienelę aukštyn ir į išorę

4. Toliau sukant rutulį ratu (lėtai, po truputį), nykščiu spausti į išorę ir aukštyn, kitos rankos delnas ir pirštai padeda išgauti norimą formą. Šiame etape lipdoma indelio apačia, kraštas neploninamas.

5. Kai esate patenkinti išgauta forma, padailinkite kraštelį ir indas bus baigtas.

Kaunas ir Kauno rajonas –
Europos kultūros
sostinė 2022

Projektas
Šiuolaikinės
seniūnijos

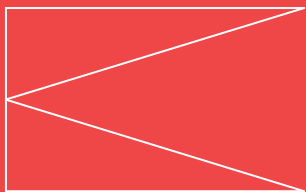

Nuotraukų autoriai:
Molio (keramikos) muziejaus archyvas
Vaiva Mažeikaitė
Konstantinas Klimavičius
Edvardas Motiejūnas

Tekstų autorės:
Vanda Mažeikienė
Ieva Bertašiūtė-Grosbaha
Justė Vasilionytė-Stašaitienė

Projekto „Šiuolaikinės seniūnijos“ kuratorė
Greta Klimavičiūtė-Minkštimienė

Kauno rajono savivaldybės Rokų seniūnija
Samylų kultūros centro Rokų laisvalaikio salė
VšĮ „Kaunas 2022“

Kaunas 2022
Europos kultūros sostinė

**KAU
NA
auga**

**MINISTRY
OF CULTURE OF
THE REPUBLIC
OF LITHUANIA**

